

УДК 321.01:316

Бацюкова С.Ю.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

ВИЗНАЧЕННЯ АДВОКАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТУ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПОЛІТОЛОГІЇ

Розглядається адвокація в контексті теорій і понять, що застосовуються в політології. Опитування, проведене автором, ілюструє різне розуміння адвокації в експертних колах і вказує на актуальність дослідження цього поняття. Визначення адвокації відбувається через аналіз її характеристик – масовості і націленості на зміни. Приклади адвокаційних ініціатив на міжнародному і національному рівнях використані в статті з метою ефективнішого аналізу адвокації і її тактик.

Ключові слова: адвокація, адвокаційні тактики, масовість, зміни, протести, громадянське суспільство.

Бацюкова С.Ю.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ АДВОКАЦИИ КАК ПРЕДМЕТА ИССЛЕДОВАНИЯ В ПОЛИТОЛОГИИ

Рассматривается адвокация в контексте теорий и понятий, которые используются в политологии. Опрос, проведенный автором, иллюстрирует разное понимание адвокации в экспертных кругах, и указывает на актуальность исследования этого понятия. Определение адвокации происходит через анализ ее характеристик – массовости и нацеленности на изменения. Примеры адвокационных инициатив на международном и национальном уровнях используются в статье с целью более эффективного анализа адвокации и ее тактик.

Ключевые слова: адвокация, адвокационные тактики, массовость, изменения, протесты, гражданское общество.

Batsyukova S.

DEFINING ADVOCACY AS A SUBJECT FOR RESEARCH IN POLITICAL SCIENCE

The author analyses Advocacy in the context of theories and definitions in Political Science. Survey conducted by the author, illustrates differences in understanding of advocacy in expert circles that signifies relevance of further research. Definition of advocacy is provided through analysis of its characteristics – massive participation and focus on changes. Examples of advocacy initiatives at international and national levels are employed in the article towards effective analysis of advocacy and its tactics.

Key words: advocacy, advocacy tactics, massive participation, changes, protests, civil society.

Поняття адвокації (advocacy) в Україні є недостатньо дослідженим і тому неповні визначені. Працюючи над створенням посібника „Адвокаційна журналістика: міжнародний та український досвід” [1, с.8] автор статті зауважувала на недостатню кількість і часто відсутність публікацій в Україні, які би допомогли краще зрозуміти поняття адвокації. Через недослідженість адвокацію, наприклад, часто розуміють як захист у суді або як приватну адвокатську

практику, часто пов’язують тільки із право-захисною сферою, що звичайно, ще більше заплутує нас у розумінні цього поняття.

Адвокація часто отримує специфічні характеристики відповідно до сфери діяльності, в якій адвокація застосовується та розвивається. Так, наприклад, вводячи в пошуковому рядку google поняття „advocacy”, можна побачити, що адвокація може бути пов’язана з дотриманням соціальної справедливості, інтересів і прав і стосується багатьох сфер (для цілей статті перераховано тільки декілька з них, що дає google): екологія, міська інфраструктура,

економічні реформи, бібліотечна справа, материнство й дитинство, люди з особливими потребами тощо.

„Адвокація” як термін починає активно використовуватися в українських реаліях після 2000 року. Цей термін був запозиченим, не зовсім зрозумілим, проте влучним і мелодійним, через те прижився в українській мові. На відміну від української мови, в близькій їй російській цей термін використовується нечасто. До речі, можемо зазначити, що громадянські активісти в Росії та Білорусі, наприклад, часто описують свої акції, заходи довгим виразом „дії на захист суспільних інтересів”, а не „адвокація”. На думку автора, дії на захист суспільних інтересів є ширшими за адвокацію.

Запозиченість терміна „адвокація” в незалежній Україні багато в чому пояснюється і тим, що методологія адвокаційних ініціатив вводилася в Україні завдяки проектам міжнародної технічної допомоги, якими були, наприклад, проект за підтримки Фондації Біла та Мелінди Гейтс „Бібліоміст”, проекти Міжнародного Альянсу з ВІЛ/ СНІДУ, проект Європейської комісії „Адвокація європейської інтеграції”, проект Данського міністерства іноземних справ „Адвокація як шлях до партнерства” тощо.

Запозиченість інструментів, тактик в адвокації і самого поняття „адвокація” не є чимось поганим або неефективним, а навпаки, характеризує адвокацію в Україні як наслідування міжнародного тренду, руху, поняття.

У статті досліджується поняття „адвокація” через визначення змісту та характеристик, при цьому розглядаються дві характеристики адвокації: масовість та орієнтованість на зміни. На підтвердження валідності адвокації як предмета вивчення політології аналізується співвідносність адвокації з деякими політичними теоріями, поняттями. Опитування, проведене автором, ілюструє сприйняття та визначення адвокації громадянськими активістами в Україні. Поняття „адвокація” досліджується через деякі адвокаційні тактики, кожна з яких, для кращого розуміння, продемонстрована прикладами з міжнародного та українського досвіду, які в свою чергу можуть бути використані для створення повноцінних case-studies в рамках викладання політології у навчальному процесі.

У статті використовуються результати опитування, що проводилося автором статті в рамках авторської Дебат-гри „Що таке адвокація?” Літньої школи з прав людини та

громадянських дій, що проходила у серпні 2014 р. на базі Освітнього дому з прав людини в Україні. 20 тренерів та учасників школи (молодих українських активістів) взяли участь в опитуванні. Анкета, на основі якої проводилося опитування, складалася з альтернативних запитань (2-3 варіанти відповіді пропонувалися для кожного запитання), що стосувалися визначення поняття „адвокація”. Через незначну кількість залучених респондентів результати опитування не можуть вважатися репрезентативними, проте проведене опитування є важливим джерелом інформації щодо розуміння адвокації.

Як і будь-яке поняття в науці, адвокація набуває різного „забарвлення” з огляду на середовище, яке продукує це поняття, на час, коли відбувається його визначення, на рівень, на якому це визначення продукується (локальний, національний) тощо. 90% опитованих вважають, що адвокація стосується різних сфер, де не дотримуються/ порушуються права/суспільні інтереси. Існування кількох визначень адвокації може бути свідченням недостатньої дослідженості проблеми. Нижче наводяться декілька визначень адвокації, взятих з вітчизняних і західних джерел.

Адвокація – це система взаємозв'язаних дій або кроків, спрямованих на довгострокові зміни в суспільстві або способи ухвалення політичних рішень через активізацію громадян [2].

Адвокація – це політичний процес за участі особи чи групи осіб, що має на меті вплинути на державну політику та рішення щодо розподілу ресурсів у політичних, економічних та соціальних системах і інституціях [3].

Адвокація – це акт/захід обстоювання певного питання, ідеї чи інтересів особи. Індивідуальні особи, організації, управлінці можуть бути залучені до процесу адвокації [4].

Характеристики адвокації

Виходячи з визначень адвокації, знайдених в західних і вітчизняних ресурсах, процесу адвокації властиві такі характеристики як *масовість і спрямованість на зміни*.

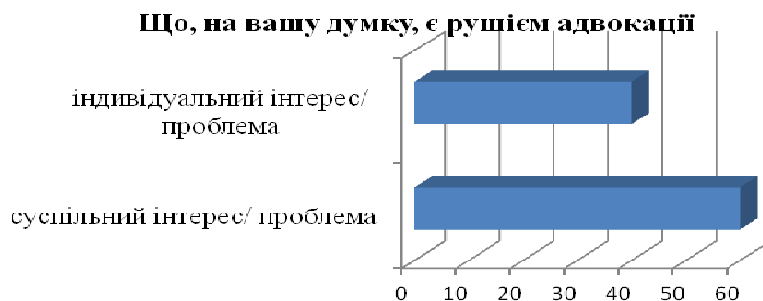
Адвокації властива *масовість*. Ця характеристика пов'язана з комплексністю проблем, які вирішує адвокація. Голос одного активіста не завжди може бути почутим. Не зважаючи на таку „масову” характеристику, адвокація часто запроваджується з метою захисту прав і інтересів однієї сім'ї, людини. Так, наприклад, відома в

Україні адвокація по справі Павліченків, що залучила тисячі людей по всій Україні і тривала кілька років, стосувалася захисту прав і інтересів лише двох людей – Дмитра та Сергія Павліченків, яких було незаконно засуджено за вбивство судді. Адвокація по справі Павліченків була настільки масштабною, що об'єднала тисячі вболівальників різних футбольних клубів України (батько і син Павліченки є активними вболівальниками футбольного клубу „Динамо”), молодь, правозахисників, які відвідували судові засідання, виходили на масові протести, друкували листівки, писали листи в судові та правоохоронні органи, зверталися до

депутатів, а в лютому 2014 року пікетували Верховну Раду України з вимогою прийняти постанову „Про звільнення політв'язнів”. Як відомо, Дмитра та Сергія Павліченків було звільнено у лютому 2014 року разом із іншими політичними в'язнями [5].

40% опитаних учасників Літньої школи з прав людини та громадських дій вважають, що рушієм адвокації є індивідуальний інтерес/проблема, і 60% опитуваних вважають рушієм адвокації суспільний інтерес або проблему (графік 1).

Графік 1.

Всі 20 опитуваних осіб відповіли позитивно на питання „Чи може проблема однієї людини привести до масових адвокаційних дій?”

Адвокація спрямована на зміни: прийняття, скасування чи зміну рішень, які необхідні для запровадження змін на різних рівнях від локального до міжнародного. Ця характеристика адвокації нерозривно пов'язана з тими проблемами, на розв'язання яких вона спрямована: порушення/ недотримання прав людини;

загальна несправедливість; відсутність рішень, норм, положень; рішення, положення, норми є, проте вони неефективні, неактуальні, недієві; рішення, положення, норми існують, вони є ефективними і на часі, проте не виконуються.

Близько 55% відсотків опитуваних (графік 2) вважають, що найчастіше адвокаційні дії виникають через порушення прав і свобод людини.

Графік 2.

Проблеми адвокації, що пов'язані із загальною несправедливістю, можуть бути проілюстровані влучним прикладом, що наводився протягом тренінгу від Української

асоціації моніторів дотримання прав людини „Як діяти у період змін: теорія та практика успішних адвокаційних кампаній в Україні та за кордоном”. Родичі затриманих, які

перебувають у слідчому ізоляторі, кожного дня протягом осені стоять під дощем, а взимку страждають від заметілі, влітку – від спеки, люди мають стояти по декілька годин. Керівництво слідчого ізолятору не зобов'язано створювати ніяких спеціальних умов для відвідувачів, і не існує ніякого спеціального положення/норми щодо цього. Виходячи з цього, права людини і закони не порушуються, проте відвідувачі страждають і починають писати листи-звернення до адміністрації слідчого ізолятору і виходити на мітинги, бо відчувають загальну несправедливість по відношенню до них.

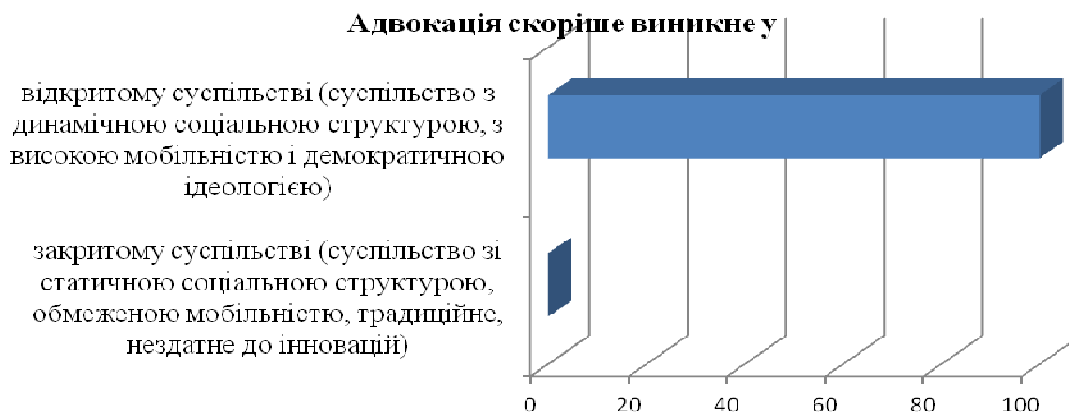
Адвокація в рамках теорій і понять політології

Виходячи з визначень адвокації, а особливо з того факту, що адвокація має на меті скасування, прийняття чи зміну політичних рішень, логічним є той факт, що влада стає як мішенню, так і метою адвокації. Це відповідає біхевіористській теорії влади, що тлумачить владу і як засіб і як мету. Адвокацію також можна розглядати в рамках індивідуально-соціологічної

концепції, що розглядає владу як гру інтересів, що забезпечується угодами, переговорами, протестами.

Без підтримки середовища жодна адвокація не зможе розвинутися. Цікавим у цьому ракурсі є співвідношення адвокації з типами суспільства, згідно з Карлом Поппером [6], в яких адвокаційні дії можуть потенційно виникати. К. Поппер наводить характеристики закритого та відкритого суспільств. Перше описується як група людей зі статичною структурою, обмеженою мобільністю, не здатна до інновацій, здебільшого традиційна, де люди беззаперечно сприймають ті цінності, що їм призначені. Відкрите суспільство, згідно з К. Поппером, – це суспільство із динамічною структурою, високим рівнем мобільності, здатністю до інновацій, до критицизму, в якому людині надається свобода самій знаходити і обирати цінності. 100 % опитаних молодих активістів і тренерів Літньої школи з прав людини та громадянських дій зазначили у своїй відповідях (графік 3), що адвокація виникає у відкритому суспільстві.

Графік 3.

Розглядаючи адвокацію як комплекс дій, який залучає індивідів, варто зазначити її роль у формуванні й розвитку громадянського суспільства, в якому люди взаємодіють, утворюючи мережу громадянських взаємозалежностей, що в свою чергу веде до створення громадянського суспільства, що є інструментом тиску на політичну сферу. На цю систему взаємозалежностей і на здатність людей об'єднуватися в групи звертав увагу Алексіс де Токвіль. Адвокація є одним із інструментів життєздатності громадянського суспільства, бо зміцнює здатність індивідів до громадського співробітництва заради спільної вигоди [7].

Адвокація знаходить своє місце і в політичному процесі. Виходячи з поділу

політичних функціонерів, що пропонував М. Вебер, на чиновників і професійних політиків [8], кожен лідер адвокаційного руху є професійним політиком, оскільки він погоджує свої дії з бажанням мас і залежить від волі мас.

Адвокація відіграє значну роль у процесі політичної соціалізації, і в формуванні політичної свідомості як продукту соціалізації. Адвокація є об'єктом наукового аналізу. Вона впливає на формування політики через скоординовані дії груп, структур у різних сферах: аграрна політика, освітня політика, молодіжна політика, соціальна політика тощо.

Тактики в адвокації

Найбільш „видимою” тактикою адвокації є *прямі протести*, що проходять за умови фізичного спротиву чи фізичної присутності суб’єктів адвокації – громадських активістів, студентів, невдоволених шахтарів, учителів та інших. Такі протести не обов’язково ведуть до фізичного протистояння і можуть представляти мирні зібрання. Так, наприклад, протести українців перед Посольством Франції в Україні у липні 2014 р. і паралельні протестні акції, проведені у Франції, супроводжувалися виголошенням гасел проти продажу Францією Росії універсальних десантних кораблів. Організатори акцій в Україні і Франції використовували флеш-моби і моделі закритих десантних кораблів „Mistral” [9]. Як відомо, у вересні 2014 року Франція відмовилася передавати кораблі Росії.

Думка, що відкриті протести трапляються тільки в державах бідних, економічно нерозвинених, неправових, що характеризуються високим рівнем невдоволеності у суспільстві, або в тих суспільствах, що відомі своєю емоційністю (наприклад, Італія, Іспанія) є хибною. Так, наприклад, „мирна каструльна революція” 2008-2009 років проходила в розвиненій правовій скандинавській державі Ісландії. Тисячі людей в період, коли Ісландія зазнала потужного економічного удару за часів економічної кризи, виходили до стін парламенту, вигукуючи лозунги і створюючи неабиякий шум за допомогою каструль, протестуючи проти хибної, на їх думку, економічної політики держави [10].

На відміну від „гучних” протестів, описаних вище, *бойкоту та мовчазні протести* відрізняються своєю беззвучністю, проте також є інструментом виявлення незгоди/протесту суспільних груп із діями влади. Мовчазні протести організовувалися в Білорусі протягом 2010 року за допомогою соціальних мереж і були спрямовані проти переслідування білоруською владою іншо-думців [1, с. 38].

Кампанія з написання листів, як ще одна тактика адвокації, створює ефект масового тиску на владу через масові підписи під документом, запитом, або через численні листи на підтримку або проти рішення влади.

У грудні 2013 р. українська молодь – випускники різних вищих навчальних закладів Євросоюзу та США об’єднувалися в тимчасові групи для створення письмових звернень до різних інституцій ЄС та Дер-

жавний департамент США з проханням підтримати протестний рух в Україні і сприяти забезпеченню безпеки громадян України від політичних переслідувань з боку влади [11].

Саме люди є суб’єктом будь-якої адвокаційної кампанії, а отже, їх дії, з суб’єктивної точки зору, можуть бути як позитивними для одних людей, так і негативними – для інших. Через те розуміння адвокації як зла чи добра є неправильним. У лютому-березні 2014 р., коли відбувалася анексія Криму, багато російських митців об’єдналися, щоб листами підтримати дії російської влади в Криму.

Ілюстрації застосування адвокаційних тактик та їх співвідносність із основними характеристиками адвокації сприяють кращому розумінню поняття.

Висновки. Практика адвокаційних кампаній існує з часів незалежності України, проте розбіжності в тлумаченні поняття „адвокація” існують навіть в експертних колах. Ідея створення цієї статті виникла після проведення опитування громадянських активістів під час Літньої школи з прав людини та громадянських дій, коли в професійному середовищі виникла дискусія щодо поняття „адвокація”. Експерти, які багато років беруть участь в організації та проведенні адвокаційних кампаній, висловлювали різні думки щодо адвокації.

У статті робиться спроба тлумачення поняття адвокації як предмета наукового аналізу в політології, через співвідношення адвокації з політичними теоріями і поняттями. Використовуючи закордонні та вітчизняні ресурси, дискусії з міжнародними та українськими громадськими активістами та власний досвід, автором статті пропонується таке визначення адвокації. *Адвокація* – це заходи, які запроваджують організації чи групи осіб для того, щоб вплинути на процес прийняття рішень на різних рівнях, що в свою чергу допоможе створити потрібні зміни.

Соціологічно-політичне забарвлення адвокації отримує через свою масовість і сфокусованість на змінах – прийнятті, скасуванні чи зміні політичних рішень. Адвокація може виникнути в будь-якій сфері і може вплинути на процес формування політики через активізацію громадян. Адвокація є одним із інструментів розвитку громадянського суспільства, може тлумачитися різними політичними теоріями і виступає предметом дослідження політології. Соціальний простір і політичне поле через створення

можливостей для об'єднання груп людей у спільноти навколо ідей, інтересів як чинників політичної боротьби надають важливі умови для зародження адвокаційних ініціатив, що характеризуються активізацією масових суспільних рухів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацюкова С. Адвокаційна журналістика: світовий та український досвід. Посібник для журналістів з активною громадською позицією / Світлана Бацюкова, Ірина Виргосу. – Луганськ, Правозахисний центр „Поступ”, 2013 – 69 с.
2. Загуменна В. „Адвокати” без перешкод [Електронний ресурс] / Віра Загуменна // Газета „День”. – 2010. – №143. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/advokasi-bez-pereshkod>
3. Advocacy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Advocacy>
4. Introduction to Advocacy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justaction.org/actionguide/action/advocacy.htm>
5. Справа Павліченків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/home/show/News.do?sprava_pavlichenkiv&tagId=3540
6. Закрите та відкрите суспільство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
7. Аспекти громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
8. Вебер М. Политика как призвание и профессия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.me/book.php?book=135524>
9. Парижани протестували проти продажу Росії кораблів „Містрал” [Електронний ресурс] / 5 канал. – Режим доступу: <http://www.5.ua/component/k2/item/388869-paryzhany-protestuvaly-proty-prodazhu-rosii-korabliv-mistral>
10. The „Pots and Pans revolution” in Iceland and its aftermath [Електронний ресурс] / International Press Agency. – Режим доступу: <http://www.pressenza.com/2011/09/the-xpots-and-pans-revolution-in-iceland-and-its-aftermath/>
11. Nations in Transit 2014: Eurasia’s Rupture with Democracy [Електронний ресурс] / Freedom House. – Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2014>

УДК 323.39

Ворчакова І.Є.

Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА: ПРИНЦИПИ СТРУКТУРИЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЛОБІЮВАННЯ ІНТЕРЕСІВ

Розглядається актуальна проблема формування та розвитку регіональної політичної еліти в Україні. Проводяться аналогії функціонування відповідних політичних еліт в Росії та Україні. Показана залежність розвитку регіонального лобізму від рівня структуризації та ієрархізації регіональних еліт. Доведено, що необхідною умовою розвитку регіонального політичного процесу є формування сильної регіональної команди, яка могла б представляти, захищати та вирішувати інтереси регіону на загальнодержавному рівні.

Ключові слова: регіональна політична еліта, регіональний лобізм, регіональна влада, лобіювання регіональних інтересів